

Боднарук Олена Володимирівна
начальник відділу міжнародного співробітництва
Науково-методичного центру координації закладів ППО,
регіональних та міжнародних зв'язків
Університету менеджменту освіти НАПН України,
старший викладач кафедри загальної
та практичної психології
Інституту менеджменту
та психології УМО НАПН України

**Дослідження соціально-демографічних та індивідуально-
психологічних чинників формування системи базових психологічних
понять у студентів вищих навчальних закладах**

У статті представлені результати дослідження соціально-демографічних та індивідуально-психологічних чинників формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: психологічні знання, рівень сформованості психологічних понять, соціально-демографічні та індивідуально-психологічні чинники.

**The researching of social and demographical and individual
psychological factors of forming the system of basic psychological concepts by
university students.**

The results of researching of the social and demographical and individual psychological factors of forming the system of basic psychological concepts by university students.

Keywords: psychological knowledge, the level of forming of psychological concepts, social and demographical and individual psychological factors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливою ланкою при формуванні системи психологічних понять є визначення найбільш значущих компонентів цієї системи (базових понять). Тому можна зробити такий висновок, що засвоєння студентами психологічних понять лежить в основі формування в них знань і умінь психологічного характеру.

Найбільш складним, як свідчить практика, є вибір оптимальних методів навчання. У зв'язку з цим важливою задачею став пошук найбільш ефективної методики формування системи базових психологічних понять студентів у процесі професійного навчання. Для цього були проаналізовані роботи пов'язані з проблемою виявлення психологічних особливостей засвоєння текстової інформації студентами вищих педагогічних закладів освіти [3], формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів у процесі вивчення психологічних дисциплін [8], формування системи понять еколог-економічного змісту в процесі професійної підготовки студентів технічного коледжу [6], виявлення психологічних особливостей засвоєння техніко-технологічних знань учнями початкових класів допоміжної школи [5], формування у майбутніх учителів базових знань з педагогіки [1], психологічної організації процесу засвоєння підлітками математичних понять [4], визначення методики формування знань про державу в учнів основної школи на уроках історії та правознавства [7], формування базових знань з кольорознавства в учителів початкових класів [2], формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення [9], формування біологічних понять на різних ступенях пізнання [10], виявлення психологічних особливостей формування теоретичних географічних понять в учнів середнього шкільного віку [11].

Метою даної статті є представити результати дослідження соціально-демографічних та індивідуально-психологічних чинників формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладі

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою нашого дослідження стало виявити рівень сформованості системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів та чинники, які впливають на нього.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання дослідження:

1. Дослідити рівні сформованості системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.
2. Виявити основні індивідуально-психологічні фактори, які впливають на формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.
3. Дослідити соціально-демографічні чинники, які впливають на процес формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.

В основу експерименту було покладено таку гіпотезу:

Існує зв'язок між рівнями сформованості системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів та такими чинниками:

- а) індивідуально-психологічними (інтелект, експресивність, пармія, аутія, протенсія тощо);
- б) соціально-демографічними (стать, обізнаність в психології, майбутня спеціальність).

Емпіричне дослідження передбачало:

- 1) визначення рівнів сформованості психологічних понять та вивчення рівня володіння психологічними поняттями студентами у вищих навчальних закладах;
- 2) дослідження основних індивідуально-психологічних особливостей особистості та виявлення їх впливу на формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів;
- 3) виявлення взаємозв'язку між рівнями сформованості системи базових психологічних понять та низкою соціально-демографічних чинників.

На кожному із етапів дослідження використовувалися адекватні методи та методики дослідження.

Загальне співвідношення етапів та методик дослідження представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

Методична база дослідження

№ з/п	Показники формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів	Методики дослідження
1	Визначення рівнів засвоєння системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.	Анкета (авторська розробка)
2	Сформованість психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.	Контент аналіз
3	Визначення рівня володіння психологічними поняттями студентами у вищих навчальних закладах.	Аналіз контрольних робіт на тему: «Методика викладання психології»
4	Визначення індивідуально-психологічних особливостей особистості, які можуть впливати на формування системи базових психологічних понять у студентів	Тест Кеттела,
6	Визначення взаємозв'язку між соціально-демографічними, індивідуально-психологічними чинниками та рівнями сформованості системи базових психологічних понять	Кореляційний та дисперсійний аналіз з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 13.0)

На основі використання тестових методик та методик авторської розробки зібрано кількісний і якісний матеріал з великої кількості досліджуваних (414 осіб). Застосування валідних та надійних психодіагностичних методик дало нам можливість робити узагальнення, вивчати тенденції, порівнювати дані експериментального дослідження.

Такий вибір застосування методик збору емпіричних даних був обумовлений визначеним теоретичним підґрунтям, метою і завданнями дослідження.

У процесі дослідження брали участь студенти Криворізького державного педагогічного університету, Європейського університету та Університету менеджменту освіти НАПН України.

Таблиця 2.

Характеристика складу вибірки

№ з/п	Параметри, за якими було підбрано вибірку		Кількість опитаних (в середньому, у %)
1.	Стать	1. Жінки 1. Чоловіки	81,2 18,8
2.	Місце розташування ВНЗ	1. Столичний ВНЗ 2. Регіональний ВНЗ	65,2 34,8

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Для визначення рівнів сформованості психологічних понять у студентів було розроблено анкету з завданнями розповісти про себе та описати свої плани на майбутнє. Нами було визначені п'ять рівнів засвоєння психологічних понять (див. таб. 3).

Таблиця 3

Рівень сформованості психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.

№ з/п	Рівні сформованості психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів	Показник сформованості психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів
1	Низький рівень	Механічне запам'ятовування
2	Рівень нижче середнього	Запам'ятовування з первинними ознаками засвоєння
3	Середній рівень	Розуміння сенсу поняття
4	Рівень вище середнього	Розуміння системи в якій знаходиться поняття
5	Високий рівень	Використання у повсякденному житті

Насамперед була проаналізована залежність засвоєння психологічних знань від статі досліджуваних. Було з'ясовано, що у жінок вищий показник майже на всіх рівнях сформованості психологічних понять: низький рівень (механічне запам'ятовування) – жінок 66,4%, чоловіків 78,2%; рівень нижчий середнього (запам'ятовування з первинними ознаками засвоєння) – жінок 22,3%, чоловіків 11,5%; середній рівень (розуміння сенсу) – жінок 7,7% та чоловіків також 7,7%; рівень вищий середнього (розуміння системи) – жінок 2,1%, а чоловіків 2,6%; високий рівень (використання у повсякденному житті) – жінок 1,5%, а чоловіки взагалі не мають високого рівня сформованості психологічних понять.

Наступний аналіз показав, що також існує залежність рівнів сформованості психологічних понять від місця розташування вищих навчальних закладів.

Нами були поділені вищі навчальні заклади на столичні та регіональні та було виявлено, як видно з табл. 4, що в столичних ВНЗ рівень засвоєння майбутніми фахівцями психологічних знань вищий, так V рівнем володіють 1,9% досліджуваних у столичних ВНЗ, а у регіональних ВНЗ зовсім немає студентів цього рівня. На IV рівні у столичному ВНЗ – 3,0%, а у регіональному ВНЗ – 2,7%; на III рівні у столичному ВНЗ – 9,3%, а у регіональному ВНЗ – 4,9%; на II рівні у столичному ВНЗ – 22,6%, а у регіональному ВНЗ – 16%; на I рівні у столичному ВНЗ – 63,3%, а у регіональному ВНЗ – 78,5%.

На наступному етапі емпіричного дослідження було визначено основні індивідуально-психологічні особливості особистості (інтелект, експресивність, пармія, аутія, протенсія, домінантність тощо), які впливають на формування системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів.

За результатами дисперсійного аналізу встановлено, по-перше, залежність рівня сформованості психологічних понять студентами вищих навчальних закладів від інтелекту на рівні тенденції (рис.1).

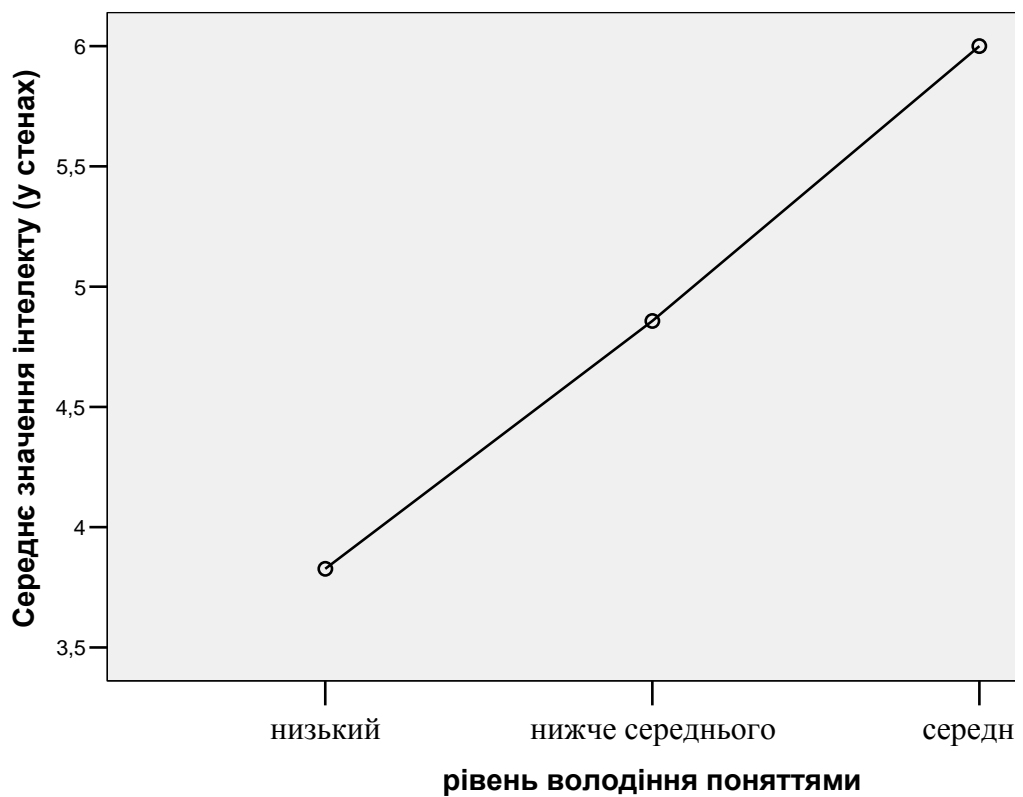

Рис. 1

Залежність рівня сформованості психологічних понять від інтелекту

На рівні сильної тенденції була встановлена залежність експресивності досліджуваних від рівня сформованості психологічних понять (рис.2).

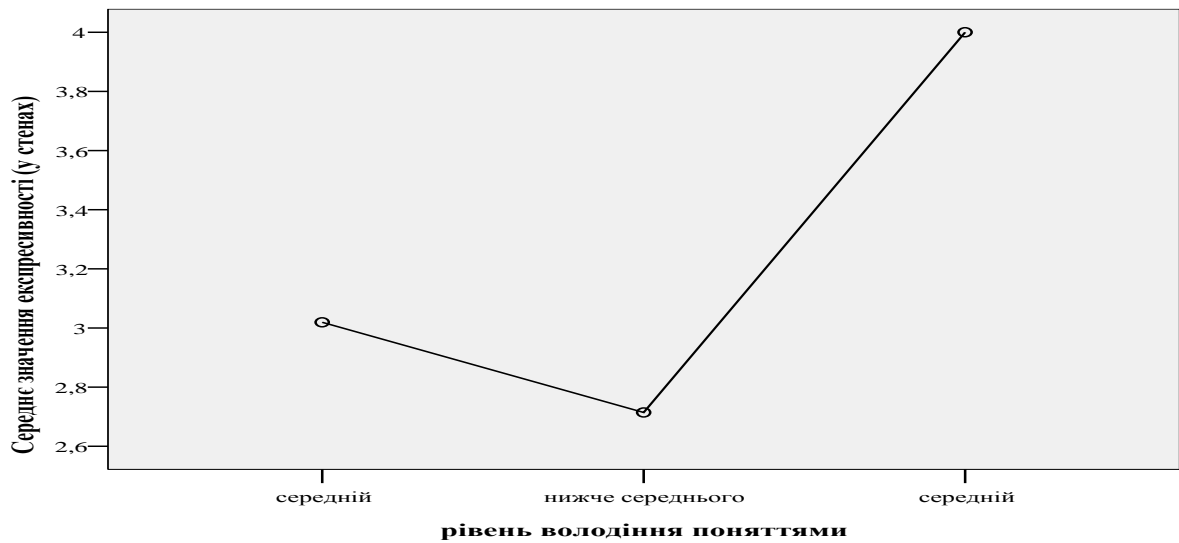

Рис. 2

Залежність рівня сформованості психологічних понять від експресивності

Майже статистично значуща тенденція була відмічена нами у залежності рівня володіння психологічними поняттями від фактору «Н», пармії (смівлівість, схильність до ризику, активність, емоційність, імпульсивність) (рис.3).

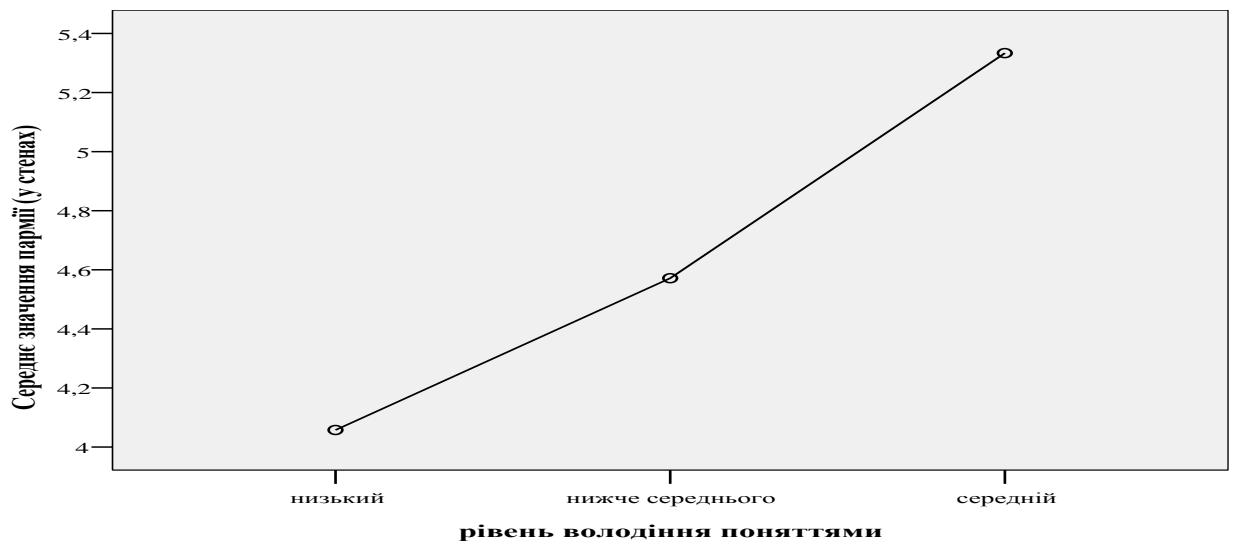

Рис. 3

Залежність рівня сформованості психологічних понять від пармії

Обернена тенденція була зафіксована в залежності рівня володіння поняттями від протенсії, фактору «L» (підозрілість, внутрішнє напруження, велика зарозумілість, затримує свою увагу на невдачах, дратівливість, обережність) (рис.4).

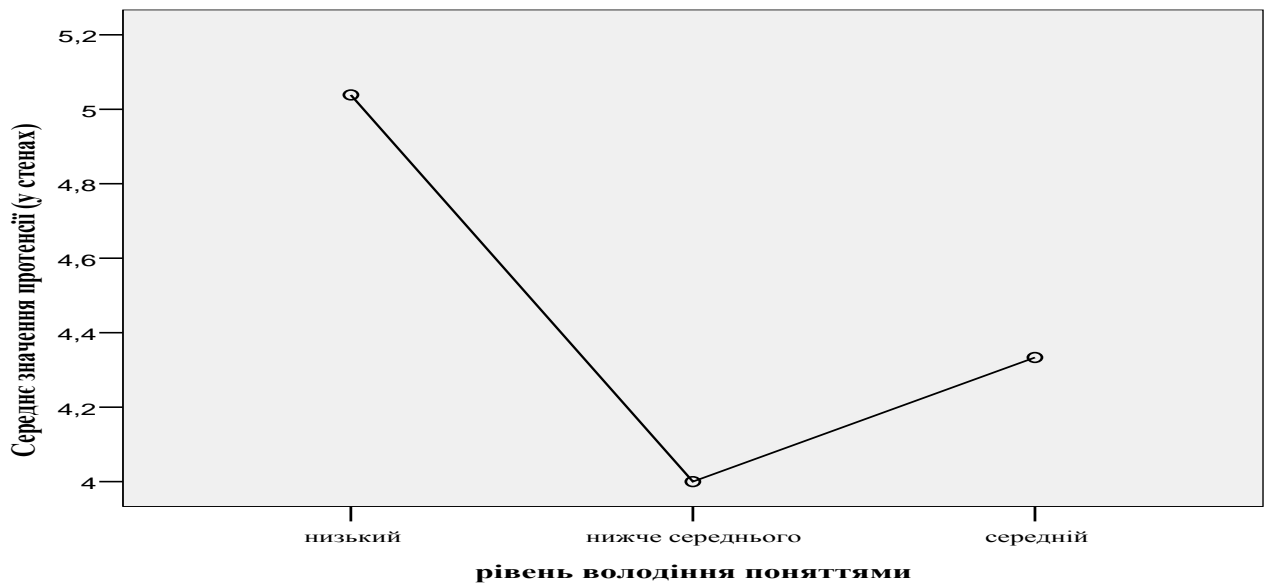

Рис. 4

Залежність рівня сформованості психологічних понять від протенсії

Як видно з рисунків 1-4, нами було виявлено залежність рівня сформованості психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів тільки від чотирьох факторів індивідуальної особливості особистості. Враховуючи те, що опитувальник Кеттела має шістнадцять факторів, треба зауважити, що залежності від решти факторів (афектотімія, сила «Я», домінантність, високе «супер-его», премія, аутія, дипломатичність, гіпотімія, радикалізм, самодостатність, висока зарозумілість, висока его-напруженість) виявлено не було.

ВИСНОВКИ

В результаті даного дослідження головна мета, виявити рівень сформованості системи базових психологічних понять у студентів вищих навчальних закладів та чинники, які впливають на нього, була досягнута, завдання експериментального дослідження виконані та методи і методики дослідження на кожному із етапів дослідження використовувалися адекватні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова О. Є. Формування у майбутніх учителів базових знань з педагогіки: дис... канд. пед. наук / О. Є. Антонова – Житомир, 2000. - 247 с.
2. Бичкова Л.В. Формування базових знань з кольорознавства в учителів початкових класів: дис... канд. пед. наук / Л.В. Бичкова – К., 1999. – 216 с.
3. Виходцева О. А. Психологічні особливості засвоєння текстової інформації студентами вищих педагогічних закладів освіти: дис... психол. наук / О. А. Виходцева. – К., 2004.
4. Жигайло Н. І. Психологічна організація процесу засвоєння підлітками математичних понять: дис... канд. психол. наук / Н. І. Жигайло – К., 2001. – 195 с.
5. Кущенко І. В. Психологічні особливості засвоєння техніко-технологічних знань учнями початкових класів допоміжної школи : дис... канд. психол. наук / І. В. Кущенко — К., 2007. — 213 с.
6. Мазурок В. Г. Формування системи понять еколого-економічного змісту в процесі професійної підготовки студентів технічного коледжу : дис... канд. пед. наук / В. Г. Мазурок — Житомир, 2007. — 254 с.
7. Маньгора В. В. Методика формування знань про державу в учнів основної школи на уроках історії та правознавства : дис... канд. наук: / В. В. Маньгора – 2008.
8. Мартинюк О. Б. Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів у процесі вивчення психологічних дисциплін : дис... канд. психол. наук: / О. Б. Мартинюк — Ялта, 2006. — 325 с.
9. Нагорна Г.О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Г.О. Нагорна – К., 1995. – 41 с.

10. Неведомська Є. О. Формування біологічних понять в учнів 6-9 класів у шкільному курсі біології: дис... канд. пед. наук / Є. О Неведомська – К., 2005.
11. Шулдик Н.В. Психологічні особливості формування теоретичних географічних понять в учнів середнього шкільного віку: автореф. дис... канд. психол. наук / Н.В. Шулдик — К., 2003. — 18 с.